

Dertig jaar 'land' Aruba – *pabien*, en hoe nu verder?

door Gert Oostindie

Wat is de balans?

Dertig jaar geleden brak Aruba los uit de Nederlandse Antillen en werd het een autonoom land binnen het Koninkrijk. Wat is de balans, als we terugkijken naar de afgelopen dertig jaar en ook de vooruitzichten van het hedendaagse Aruba wegen?

Het ligt nogal voor de hand dat de bijdragen op deze website van het Genootschap Nederland-Aruba vooral een positief beeld geven. Het Genootschap heeft immers – alle waardering daarvoor – naam gemaakt als virtuele steunpilaar van Aruba. Zijn doelstelling, 'het versterken van de banden tussen de volken van Nederland en Aruba en het bevorderen in Nederland van een juist en evenwichtig inzicht in de culturele, maatschappelijke en staatkundige ontwikkelingen in Aruba' wordt met verve nagestreefd. Waarbij dat 'juist en evenwicht inzicht' impliceert dat overwegend positief over Aruba wordt geschreven, zoals blijkt uit de eerder gepubliceerde essays over drie decennia overwegend succesvol economisch beleid en de door Nederland veronachtzaamde potentie van Aruba.

Als wetenschapper ben ik nooit in een bestuurlijke of adviserende rol bij Aruba betrokken geweest. Evenmin is mijn werk er primair op gericht de politiek van de partners binnen het Koninkrijk te beïnvloeden. Vandaar dat mijn bijdrage een wat afstandelijker en ook iets minder juichend karakter heeft. Dat neemt, laat ik dat benadrukken, niet weg dat ook voor mij de balans van dertig jaar land Aruba vooral positief is en dat ook ik denk dat Aruba de toekomst met vertrouwen tegemoet kan zien.

Enorme prestaties

Niemand zal ontkennen dat aan de breuk van Aruba met de Antillen en zijn doorstart als autonoom land voor- en nadelen kleefden. Maar hoe moeten we die onderling afwegen? Is, in de bekende metafoor, het glas halfvol of halfleeg? Indertijd zag Nederland vooral problemen. Het land zou in alle opzichten te klein zijn om zelfs binnen het Koninkrijk goed te functioneren, laat staan daarbuiten. Bovendien zouden de resterende Nederlandse Antillen een gevoelige tik krijgen en zou het moeilijk zijn het verder uiteenvallen van de Antillen te voorkomen.

De ontwikkeling sindsdien heeft Nederland inderdaad veel nieuwe zorgen gegeven, maar juist het minst over Aruba. De economische ontwikkeling was, met alle ups-and-downs, overwegend positief en zelfs spectaculair. Ik zou daaraan willen toevoegen: ook in politiek-bestuurlijk opzicht – stabiliteit, integriteit – staat Aruba er nu beter voor dan alle andere eilanden, met uitzondering misschien van Saba. Dat is een enorme prestatie.

Het is dus logisch dat Aruba, in vergelijking met de andere eilanden, een zelfverzekerd optimisme ademt. Recent onderzoek van mijn instituut, het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde, bevestigt dat. Terwijl elders veel onvrede en twijfel heerst over de staatkundige en

bestuurlijke situatie, zijn de Arubanen ronduit tevreden met de dertig jaar geleden bereikte status van Aruba als land binnen het Koninkrijk.

Daar staat tegenover dat het uittreden van Aruba het lot van het land de Nederlandse Antillen bezegelde. Aruba heeft dat nooit als zijn zorg beschouwd. Den Haag wel: daarom moest Aruba zo'n taaie strijd voor een status aparte voeren, daarom verbond Den Haag er – voorspelbaar vergeefs – de sanctie van totale onafhankelijkheid aan. De uitkomst is dat de ontmanteling van de Antillen onvermijdelijk werd en sinds 10/10/10 ook een feit is. Daarmee is de Nederlandse (!) droom van een onafhankelijke Antillen-van-zes vervlogen en is ook onafhankelijkheid van een of meer van de afzonderlijke eilanden vrijwel uitgesloten. Op zich is dat laatste alleen Den Haag een zorg, maar de ontwikkelingen sinds de ontmanteling van de Nederlandse Antillen laten pijnlijk duidelijk zien hoe lastig het is om de nieuwe landen en openbare lichamen transparant, integer en tot tevredenheid van de eigen burgers te besturen – om nog maar te zwijgen van de verwachtingen van de Haagse bestuurders.

Ondernemingszin

Maar goed, terug naar Aruba. Het land maakte een spectaculaire economische ontwikkeling door die bewondering afdwingt voor de Arubaanse ondernemingszin, maar toch ook niet zonder problemen is. Het groeiemodel was gebaseerd op massale invoer van de benodigde productiefactoren, in het bijzonder arbeidskracht en (niet altijd zuiver) kapitaal. Het laatste heeft bijgedragen aan problemen rond de integriteit van bestuur, het eerste heeft een diepgaande invloed gehad op de samenstelling van de Arubaanse maatschappij, waar eerste- en tweedegeratie immigranten nu een aanzienlijk deel van de bevolking uitmaken.

Het is in dit opzicht niet anders dan indertijd in Nederland met het aantrekken van gastarbeiders: je denkt arbeid te kopen, je krijgt mensen, gezinnen, gemeenschappen – en uiteindelijk uitdagingen voor sociaal beleid, voor het onderwijs en voor natievorming. Uitdagingen die ook op Aruba lang zijn onderschat en die consequenties hebben voor het hele Koninkrijk. Al heeft Aruba met deze problematiek al eerder te maken gehad, in de hoogtijdagen van de olie-industrie, de uitdagingen zijn enorm en zij zijn de afgelopen decennia te weinig in Koninkrijksverband overdacht en besproken.

De enorme groei van de economie, vrijwel geheel gebaseerd op het toerisme en alles wat daar omheen zit, roept daarnaast ingrijpende ecologische uitdagingen op. Dat gaat niet alleen om energieverbruik en afvalverwerking, maar bijvoorbeeld ook om horizonvervuiling en, eenvoudig, drukte. Je kunt niet eindeloos blijven groeien zonder de kip met de gouden eieren te slachten. De ambitieuze plannen van het kabinet-Eman om tot een energieneutrale economie te komen zijn daarom niet alleen bewonderenswaardig, maar ook noodzakelijk en niet eens genoeg. Er zal ook een krachtadiger beleid voor ruimtelijke ordening en milieubehoud moeten worden ontwikkeld.

Onmisbaar Koninkrijksverband

De bestuurlijke situatie veranderde door de status aparte in die zin, dat het autonome land Aruba zoveel mogelijk zijn eigen boontjes ging doppen en verder voornamelijk met Den Haag (zetel van Nederland en van het Koninkrijk) te maken had. Onvermijdelijk zijn er problemen geweest. Het is nu

eenmaal zo dat kleinschaligheid kwetsbaar maakt, juist in de sfeer van kwaliteit en integriteit van politiek en bestuur.

De status aparte versterkte deze problematiek van kleinschaligheid nog eens. Er was heftige interne politieke strijd, er waren conflicten met Nederland. Wat daar verder ook over te zeggen valt, het is duidelijk dat het grotere verband van het Koninkrijk daarin een onmisbare rol speelt, inclusief de krachtens het Statuut van 1954 geregelde samenwerking in het rechtswezen en, meer concreet, het dwingend oog van de Koninkrijksregering (lees: Den Haag). Uit ons eerder genoemd onderzoek blijkt overigens zonneklaar dat veruit de meest Arubanen dat ook zo zien, en de toezichhoudende rol van het Koninkrijk waarderen.

En dan is er nog de internationale context die maar niet eenvoudiger wil worden. Alleen al de ontwikkelingen in Venezuela onderstrepen hoe belangrijk het is dat de Antillen er niet alleen voor staan – al is er enige reden om te vrezen dat een verdere ineenstorting van dat land ook in de sfeer van migratie ernstige problemen kan oproepen. Voorts hebben we de zekerheid dat de toerismesector van Cuba sterk blijft groeien, en de ónzekeerheid of de *overall* groei van het Caribische toerisme die concurrentie ook voor Aruba zal compenseren.

Voorts zijn er, voor de hele regio, risico's rond de stijging van de zeespiegel, internationale criminaliteit en terrorisme. Het is duidelijk dat geen enkel Caribisch land die uitdagingen alleen aan kan; voor Aruba, en de andere Antillen, is het in elk geval een geruststelling dat zij deze problemen niet alleen het hoofd hoeven te bieden, maar op Den Haag mogen rekenen.

Trans-Atlantische mogelijkheden

'Mogen', of 'moeten kunnen'? Zeker is dat Den Haag voortdurend aan die verantwoordelijkheid moet worden herinnerd – niet zozeer de betrokken ministeries, maar wel het parlement en ook de Nederlandse media schieten hierin tekort. Dat is het oude liedje, het gevoel in Nederland dat de Antillen eigenlijk een blok aan het been zijn. 'Wat hebben we eraan?'

Een perverse vraag, mede met het oog op het koloniale verleden. Ze zijn er gewoon, net als de Waddeneilanden. Ze horen erbij en het Koninkrijk moet daar het beste van maken. Niet alleen denken in de beperkte zin van het minimaliseren van de inherente problemen, maar ook aan de mogelijkheden die een trans-Atlantisch Koninkrijk biedt. En niet alléén denken in termen van geopolitiek en economie ('samen geld verdienen' – dixit onze minister-president Rutte), maar ook in termen van cultuur en wetenschap.

Het is ronduit schande dat er sinds de opheffing van de Stichting voor Culturele Samenwerking (STICUSA) in 1988 nooit meer serieus werk is gemaakt van structurele samenwerking binnen het Koninkrijk op het terrein van onderwijs, wetenschappen en cultuur.

Kennisagenda ontwikkelen

Wat mij, passend bij mijn achtergrond, ook brengt bij de kennisagenda die het Koninkrijk zou moeten hebben. Bij de recente evaluaties van 10/10/10 bleek nog eens – insiders wisten het allang – hoezeer de registratie van zaken die alle burgers aangaan op de betrokken vijf eilanden achterloopt. Ook dat is, zo lijkt het, op Aruba wat beter geregeld.

Misschien zou Aruba juist vanuit die comfortabele positie het initiatief moeten nemen om zo'n kennisagenda op Koninkrijksniveau van de grond te krijgen. Kennis is immers macht, en macht is in het huidige Koninkrijk niet meer een kwestie van koloniale macht, maar kan *alle* burgers dienen, aan beide zijden van de oceaan.

Veel werk nog aan de winkel dus. Maar uiteraard sluit ik graag af van met een welgemeend *pabien!* Wat mij betreft is de Balashi minstens halfvol.

Prof. dr. G.J. Oostindie is directeur van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV-KNAW) en hoogleraar Geschiedenis aan de Universiteit Leiden. Hij publiceert onder meer over de geschiedenis, politiek en cultuur van het Caribisch gebied. Hij leidt thans het door NWO en de KNAW gefinancierde onderzoeksprogramma 'Confronting Caribbean Challenges: Hybrid Identities and Governance in Small-Scale Island Jurisdictions'. <http://kitlv.nl/researchers-oostindie/>

